

6. *Колас, Я.* Новая зямля. Сымон музыка : паэмы / Я. Колас. — Мінск : Юнацтва, 1996. — 445 с.
7. *Купала, Я.* За што? / Я. Купала // Поўны збор твораў : у 9 т. — Мінск : Маст. літаратура, 1999. — Т. 6 : Паэмы, пераклады. — С. 46—50.
8. *Купала, Я.* Над ракой Арэсаю / Я. Купала // Поўны збор твораў : у 9 т. — Мінск : Маст. літаратура, 1999. — Т. 6 : Паэмы, пераклады. — С. 134—165.
9. *Купала, Я.* Раскіданае гняздо / Я. Купала // Поўны збор твораў : у 9 т. — Мінск : Маст. літаратура, 1999. — Т. 7 : Драматычныя п'есы, паэмы. — С. 204—262.
10. *Купала, Я.* Тутэйшы / Я. Купала // Поўны збор твораў : у 9 т. — Мінск : Маст. літаратура, 1999. — Т. 3 : Вершы, пераклады 1911—1914. — С. 168—170.
11. *Купала, Я.* Тутэйшыя : трагічна-смяшлівыя сцэны ў 4 дзеях / Я. Купала ; прадм. і камент. П. Васючэнка. — Мінск : Маст. літаратура, 2004. — 92 с.
12. *Мележ, І.* Людзі на балоце / І. Мележ // Выбраныя творы / укл., прадм. і камент. С. Андраюка. — Мінск : Беларус. літ. фонд, 2011. — С. 26—424.
13. *Родзевіч, Л. П.С.Х.* / Л. Родзевіч // Беларуская камедыя / укл. Н. І. Семашкевіч. — Мінск : Маст. літаратура, 2000. — С. 119—130.

Якаў
Ленсу

загадчык кафедры тэорыі і гісторыі дызайну
УА «Беларуская дзяржаўная акадэмія
мастацтваў», кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт
(г. Мінск, Беларусь)

Беларускі дызайн як частка нацыянальнай культуры

У цяперашні час прафесія дызайнера становіцца адной з вядучых, бо менавіта дызайнер у сваёй дзейнасці можа ахапіць розныя сферы чалавечых патрабаванняў. «Дызайнер з'яўляецца носьбітам свядомасці новага тыпу, звязанай з неабходнасцю адчуваць дух часу і разумець структуру сённяшняга соцыуму. Такі тып свядомасці дае дызайнеру магчымасць ахапіць сваёй творчасцю шырокае кола аб'ектаў — ад асобнай рэчы да структур прадметна-просторавага асяроддзя, што патрабуе клопату не толькі аб знешнім выглядзе архітэктурных аб'ектаў, але і аб людзях, разнастайная жыццядзейнасць якіх праходзіць

у іх асяродзі» [1, 159]. Аднак сусветны вопыт паказвае, што дызайн успрымаецца грамадствам як цэннасць нацыянальнай культуры ў тых краінах, дзе ён здолеў набыць яркія нацыянальныя рысы. Праўда, пытанне пра нацыянальны характар дызайну дастаткова складанае. Сучасны прамысловы дызайн — гэта сфера, дзе мастацкія формы найбольш касмапалітычныя. Сёння ў свеце назіраецца пэўнае збліжэнне культур, звычайў людзей розных нацыянальнасцей, праяўляецца збліжэнне і ў духоўнай культуры розных народаў, аднак розніца ў нацыянальных характарах захоўваецца, існуе спецыфіка нацыянальных культур. Усё гэта не можа не адбівацца на рэчавым формаўтварэнні, на дызайне, таму што рэчавая форма ідзе не проста ад канструкцыі, але таксама і ад тых адносна ўстойлівых псіхалагічных, сацыяльных і культурных стэрэатыпаў, якія звычайна звязваюцца з той ці іншай канкрэтнай функцыяй. Стэрэатыпы ж гэтыя шмат у чым вызначаюцца спецыфікай нацыянальных культур і нацыянальных характараў. Гэта і абумоўлівае з'яўленне ў шэрагу выпадкаў характэрных нацыянальных асаблівасцей у творах дызайну. Так, яўныя нацыянальныя асаблівасці праяўляюцца ў фінскім, японскім, італьянскім, іспанскім, некаторых іншых нацыянальных дызайнах.

У адрозненні ад названых дызайнерскіх школ, сучасны беларускі дызайн не мае сваіх ярка выяўленых прыкмет. На пытанне, чаму так, у агульным выглядзе адказаць не цяжка. Асноўная прычына караніцца ў той палітыцы нівеліроўкі, якая праводзілася ўладамі ў савецкі час у галіне нацыянальнай культуры і прывяла да тых дэфармацый, якія менавіта сёння характэрны для беларускай культурнай сферы. Аднак, каб адказаць на больш складанае пытанне, ці можа беларускі дызайн мець пэўны нацыянальны характар і як гэтага дасягнуць, трэба разгледзець прычыны вышэйназванага становішча больш падрабязна.

Пачнем з таго, што сёння беларуская культура ўяўляе сабой нейкую мазаічную структуру, дзе кожны кампанент існуе ў значнай ступені адасоблена. Літаратура, выяўленчае мастацтва, тэатр, музыка, кіно, архітэктура, дызайн вырашаюць больш свае ўнутраныя прафесійныя праблемы, не звязаныя якой-небудзь стратэгічнай, каштоўнай для развіцця ўсёй беларускай культуры мэтай. Безумоўна, у кожным з названых відаў мастацтва ёсць пэўныя сілы, арыентаваныя на беларускія нацыянальныя традыцыі, аднак гэта мае нейкі лакальны характар, майстры дзейнічаюць паасобку.

Існуючы ў такіх умовах, не будучы ўключаны ў рэчышча адзінай нацыянальнай культуры, беларускі дызайн у сваёй сутнасці не мог

набыць яўных нацыянальных асаблівасцей, прасякнуща нацыянальным духам.

Нацыянальным жа духам беларускі дызайн прасякнецца толькі ў тым выпадку, калі ўсе складнікі беларускай культуры, у тым ліку і сам дызайн, пачнуць дзейнічаць разам, паставіўшы сабе мэтай стварэнне адзінай нацыянальнай культуры. Але за кошт чаго можна прывесці ў дзеянне гэты магутны, складаны механізм? У першую чаргу за кошт адраджэння нацыянальнай самасвядомасці беларусаў, у тым ліку дзеячаў культуры. Адрадзіць нацыянальную самасвядомасць беларусаў можна толькі вялікай працай па адраджэнню старажытных беларускіх традыцый, забеспячэнню знаёмства народных мас краіны з яе нацыянальнай гісторыяй, традыцыйным побытам, народным мастацтвам. Адрадженне павінна даць штуршок стварэнню адзінай нацыянальнай культуры. Беларускаму ж дызайнеру нацыянальная самасвядомасць дасць магчымасць успрымаць беларускі дызайн не ізалявана ад іншых галін нацыянальнай культуры, а ў адзіным комплексе з імі. У гэтым выпадку дызайнер павінен ведаць не толькі тонкасці сваёй прафесіі, але быць добра знаёмым з іншымі галінамі нацыянальнай культуры: з выяўленчым мастацтвам, музыкай, тэатрам, кіно, — ведаць, што сёння робіцца ў гэтых відах мастацтва ў краіне. Дарэчы, гэта тычыцца ўсіх дзеячаў беларускай культуры, ім нельга замыкацца ў сваёй галіне, таму што толькі сумесна можна чаго-небудзь дасягнуць. Толькі тады, калі будзе створаны такі адзіны «фронт» нацыянальнай культуры, куды ўвойдзе і беларускі дызайн, у творчасці дзеячаў гэтага віду мастацтва могуць ярка праявіцца нацыянальныя рысы, што дасць дызайну магчымасць успрымацца грамадствам як цэннасць нацыянальнай культуры. «Беларускі дызайн, — піша К. А. Стрыкелева, — магчымы толькі ў кантэксце беларускай нацыянальнай культуры. Адрадженне беларускай культуры немагчыма без паралельнага працэсу адраджэння беларускага дызайну» [2, 15]. Прыкладам можа служыць мадэль японскай дызайнерскай адукацыі, якая мае глыбокую сувязь з традыцыйнай народнай культурай. Ад гэтага японскі дызайн не робіцца менш сучасным, нацыянальная ж яго прыналежнасць прасочваецца вельмі дакладна. Традыцыйныя рэгіянальныя асаблівасці павінны заставацца ў рэчавым свеце розных народаў, хоць неабходна імкнуцца ўвесці іх у сатворчасць па стварэнню інтэрнацыянальнага ладу жыцця. Гэта звязана з тым, што, як адзначае А. В. Чарнышоў, «... у якасці асноўнага прадмета дызайн-дзейнасці і яе канчатковых мэт зараз павінны выступаць не толькі і не столькі эстэтычнае асэнсаванне і функцыянальна-тэхнічная

дасканаласць штучных сістэм... колькі канкрэтнае быццё чалавечай асобы ва ўсім багацці яе істотных праяў (духоўная культура, сацыяльная актыўнасць, творчы патэнцыял і да т.п.» [3, 33].

Аднак збліжэнне дызайну з традыцыйнай нацыянальнай культурай павінна весціся вельмі тонка. Трэба пазбягаць у гэтай справе любой прамалінейнасці. Дызайн — справа спецыфічная, дзе нельга выкарыстоўваць прыёмы, якія правамерныя, напрыклад, у прыкладным мастацтве, дзе выкарыстанне нацыянальных традыцый можа быць літаральным, у выглядзе прамой стылізацыі. У дызайне ж стылізацыя, хоць і магчымая ў некаторых вырабах, але ж не можа стаць накіравальнай тэндэнцыяй. Тут патрэбныя іншыя, больш складаныя шляхі. Нельга не ўлічваць, што знешнія формы рэчаў сёння ўсё ж не могуць не падпарадкоўвацца інтэрнацыянальнай сутнасці прамысловай вытворчасці, і таму нацыянальная своеасабліваць прадуктаў дызайну можа праяўляцца хутчэй як унутраная спецыфічная натхнёнасць, падкрэслім, натхнёнасць менавіта вобразам рэчы. Безумоўна, гэтая натхнёнасць праяўляецца праз знешнюю форму рэчы, але ж у асноўным не ў яўным паўторы ці стылізацыі якіх-небудзь традыцыйных нацыянальных форм, нацыянальнага дэкару, нацыянальнага арнаменту, а больш апасродкавана — суадносінамі прапорцый, характарам пластыкі, тэктанічнай пабудовай аб'екта, колеравымі спалучэннямі, якія адпавядаюць традыцыйна эстэтычным уяўленням беларусаў. Трэба вельмі ўважліва вывучаць спадчыну продкаў, у якой можна знайсці россыпы мудрасці, вынаходніцтва, прыгажосць.

Але ці можна на матэрыяле беларускай народнай рэчавай творчасці пабудаваць прынцыпы формаўтварэння, здатныя для сучаснага дызайну, стварыць нацыянальны непаўторны прамысловы дызайн, які набыў бы прызнанне ў свеце? Некаторыя могуць паставіцца да гэтага скептычна. Але такі пункт погляду можа сфарміравацца толькі ад недастатковага ведання беларускай народнай матэрыяльна-мастацкай культуры. Многія нашы суайчыннікі не падазраюць, наколькі яна багатая і колькі ў ёй можна знайсці карыснага для сучаснага дызайну.

Беларускае народнае рэчавае формаўтварэнне характарызуе непаўторная своеасабліваць. Дык што ж канкрэтна можна выкарыстаць беларускім дызайнерам з народных традыцый, народнай спадчыны для формаўтварэння рэчавага свету? У першую чаргу, безумоўна, спецыфічную, уласціваю толькі беларускаму рэчаваму формаўтварэнню адухоўленасць, якая ёсць у творчасці любога народа, але праяўляецца ва ўсіх па-рознаму. Аднак гэтую адухоўленасць, яе спецыфіку трэба адчуць, а гэтага можна дасягнуць, толькі глыбока вывучыўшы народ-

ную культуру. Таму вельмі важна звярнуць увагу на гэтыя пытанні прафесійнай адукацыі беларускіх дызайнераў. Пакуль жа вывучэнню народнай спадчыны пры атрыманні прафесійнай дызайнерскай адукацыі належнай увагі не надаецца.

Акрамя выкарыстання такіх тонкіх матэрыялаў, як нацыянальная адухоўленасць, дызайнерамі ў народнай матэрыяльна-мастацкай культуры могуць быць знойдзены і больш канкрэтныя крыніцы для натхнення. Да прыкладу, пэўныя канструктыўна-тэхналагічныя прынцыпы. У беларускім народным рэчавым формаўтварэнні знойдзецца шэраг цікавых своеасаблівых тэхналагічных прыёмаў, якія можна ў трансфармаваным выглядзе выкарыстаць для стварэння сучасных дызайнерскіх форм. Возьмем хоць бы вельмі арыгінальную тэхналогію вытворчасці шаф з цэльнага кавалка ствала дрэва. У камлі дрэва праз выразаную прамавугольную адтуліну выбіралася шляхам дзяўбання ўнутранасць, да адтуліны прымацоўваліся дзверцы, і шафа для захоўвання адзення была гатова. Пераасэнсаваўшы гэтую тэхналогію ў разуменні сучаснай вытворчасці, можна было б дасягнуць незвычайных, цікавых вынікаў у стварэнні мэблі для сучасных кватэр. А калі ўзяць прыгожую тэхналогію пляцення з лазы, чароту, саломы і іншых матэрыялаў, тэхналогію, якая была пашырана ў практыцы беларускіх народных майстроў? На гэтай аснове, напэўна, можна знайсці цікавыя сучасныя дызайнерскія рашэнні. Аднак пакуль такі кірунак у дызайнерскім формаўтварэнні застаецца амаль незакранутай цаліной, якая можа пры яе распрацоўцы даць вельмі багатыя ўсходы. Гэта павінны зразумець беларускія майстры дызайну. І тады, можа быць, пра беларускі дызайн загавораць як пра яркую з'яву ў мастацтве стварэння рэчавага свету і ён зможа заняць належнае месца ў сучаснай беларускай культуры, а таксама сярод лідараў сусветнага дызайну.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Дизайн : иллюстрированный словарь-справочник / под общ. ред. Г. Б. Минервина и В. Т. Шимко. — М. : Архитектура-С, 2004. — 288 с.

2. Стрикелева, К. А. Трансформационная функция дизайна в контексте современной культуры : автореф. дис. ... канд. искусствовед. : 17.00.06 / К. А. Стрикелева ; Белорус. гос. академия искусств. — Минск, 2001. — 20 с.

3. Чернышев, О. В. Концептуальный дизайн : опыт разработки базовой модели и учебно-методического обеспечения профессиональной подготовки дизайнеров в Республике Беларусь / О. В. Чернышев. — Минск : ЕГУ, 2004. — 152 с.